
Sociale factoren als bouwstenen in de maatschappij

Religie als bouwsteen voor de samenleving

Ook de religie, moraliteit en zedelijkheid waren voor Kuyper belangrijke bouwstenen voor de maatschappij. Deze onderwerpen werden vaak door hem besproken en uit de manier waarop hij deze besprak blijkt dat Kuyper deze factoren belangrijk achtte voor een goed functionerende maatschappij. Religie was voor Kuyper een belangrijke bouwsteen voor de samenleving, omdat ze vaak voor een nationale binding zorgt. Zo heeft de Grieks-orthodoxe kerk – naast de herinnering aan het rijke Griekse verleden – gezorgd voor het behoud van de nationaliteit van de Griek. ‘De Grieksche kerk heeft het hart van het volk, en afval van die kerk wordt als verraad aan het heilige Hellenendom door den volksvloek getroffen. De nationale verwachtingen voor de toekomst laten zich in Griekenland van het kerkelijk leven niet scheiden.’³³

Hoewel de religie hier als zeer belangrijk werd gezien door Kuyper, namelijk als nationaal bindende factor, was religie niet de enige invalshoek van waaruit Kuyper in zijn boek naar de samenlevingen keek. De religie in de landen is als één streng van een uitgebreid vlechtwerk. Zoals een vlechtwerk niet ineen kan blijven zitten met één streng, zo kan de samenleving niet alléén bouwen op religie. Er zijn meer strengen nodig om tot een stevig maatschappelijk vlechtwerk te komen. Vanuit zijn antirevolutionaire achtergrond had Kuyper desalniettemin veel waardering voor het idee van de kerk als nationaal bindende factor. Dit komt tot uitdrukking in zijn ideeën over de positie van de gereformeerden in de Nederlandse samenleving. Het gereformeerde christendom moest, al was het wellicht niet op korte termijn realiseerbaar, in Kuypers visie het centrum van de natie gaan vormen. De christelijke staat kreeg daarom bij Kuyper ook de taak om de vaderlandsliefde en de gemeenschapszin van het volk aan te wakkeren.³⁴ De religie had zodoende voor Kuyper een belangrijke functie in de maatschappij, zij het dat er nog meer sociale factoren zijn die bijdragen aan een goed functionerende maatschappij.

De positie van de vrouw

Vanuit religieuze overtuigingen worden in de samenleving ethische en morele normen geformuleerd. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Kuyper aandacht had voor deze morele en sociale aspecten.³⁵ Duidelijk komt dat naar voren in de bestudering van de positie van de vrouw in samenlevingen als Turkije en Sicilië. In Turkije is het de islam die de positie tussen de man en de vrouw beïnvloedt. De vrouw heeft een beduidend lagere positie in de islam en dient vaak als het lustobject van de man. Polygamie kwam in veelvoud voor.

³³ Ibidem, I, p. 186.

³⁴ Ibidem, I, pp. 36-47.

³⁵ De aandacht voor moraliteit en sociale aspecten van het menselijk bestaan bij Kuyper zijn te plaatsen in een veel breder historisch verband, zoals blijkt uit de studie van Hanneke Hoekstra. Hanneke Hoekstra, *Het hart van de natie. Morele verontwaardiging en politieke verandering in Nederland, 1870-1919*, Amsterdam 2005.